

Editorial Ladislav Mrklas: Krajské volby 2000 – Fakta, názory, komentáře

Cevro Praha 2001, 164 stran

Zdeněk Koudelka*

Sborník textů se jako jeden z prvních zabývá krajskými volbami v roce 2001 z pohledu volebního práva, samosprávy i z pohledu politologického. Publikace je opatřena úvodem místopředsedy Poslanecké sněmovny Ivana Langra, v němž jsou vyznačeny tři okruhy problémů, kterým se sborník postupně věnuje v jednotlivých blocích.

První blok má název **Krajské zřízení**. V tomto bloku je první umístěn obsáhlý a velmi přínosný článek **Vojtěcha Šimíčka: Ústavní postavení krajů a některé problémy s tím spojené**. Šimíček se zde věnuje otázkám plynoucím z ústavního zákona o vyšších územních samosprávných celcích i ze zákonů souvisejících se vznikem krajů. Správně zde poukazuje na základní problém krajského zřízení, kdy již od jeho ustavení je poukazováno na malost, roztržitost krajů a nerespektování historické hranice mezi Čechy a Moravou, což ztěžuje start i budoucí život krajské samosprávy. Avšak lze pochybovat nad jeho tvrzením na s. 8, že v rámci unitárního zřízení je legitimní diskutovat jen nad decentralizací státu, nikoliv již spolkovým uspořádáním. Diskuze nad změnou státního zřízení je legitimní vždy, pokud je vedena v rámci ústavních předpokladů změny ústavního pořádku, přičemž nelze předem vyloučit ani ústavní změnu dosud unitárního státu. Rovněž zjednodušené je tvrzení na s. 9, že vedle sebe existuje stát a 14 krajů. Správně existuje 14 vyšších územně samosprávných celků, které se skládají z jednoho města Prahy a 13 krajů (neexistuje Pražský kraj). Rovněž sporné je tvrzení na s. 10, byť s odvolávkou na nález Ústavního soudu, že přijetím Ústavy ČR v roce 1992 byl u nás odstraněn systém národních výborů, když se tak již stalo v roce 1990 přijetím ústavního zákona č. 294/1990 Sb. a následně zákona o obcích. Na s. 10 je též tvrzení, že Ústavní soud rozhoduje o souladu nařízení kraje se zákonem nebo s jiným právním předpisem. Ústavní soud totiž podle čl. 87 ods. 1 pís. b) Ústavy může rušit podzákonné právní předpisy jen pro rozpor se zákonem a ne pro rozpor s jiným podzákonným právním předpisem. Byť je zákonem o krajích daná povinnost, aby nařízení kraje bylo v souladu s podzákonnými předpisy, v případě návrhu na jeho zrušení je nutné dovolávat se rozporu se zákonem. Na s. 11 v poz. 16 je hovořeno o komunální stížnosti, kterou může podat zastupitelstvo územní

samosprávy. Po zřízení krajů je však vhodnější hovořit o samosprávné stížnosti, protože tento institut může užít k obraně své samosprávy proti státu i kraj, nejen obec. Jako druhý autor je zařazen **Tomáš Lebeda: Volební systém pro krajské volby**, který se zabývá novým volebním systémem do krajů. Poukazuje na jeho některá specifika a částečně je srovnává s předchozími volebními výsledky do Poslanecké sněmovny. Třetí text je autorky **Markéty Pitrové: Kraje v evropském srovnání**. Zde se autorka zabývá kontexty našeho krajského zřízení s regionální politikou v rámci Evropské unie a především s její organizací z hlediska finanční podpory pro méně rozvinuté regiony. Poukazuje na skutečnost, že s výjimkou Prahy ostatní naše regiony splňují kritéria pro poskytnutí podpory (HDP menší 75 % průměru Evropské unie). Rovněž zdůrazňuje fakt, že z důvodu vytvoření velkého počtu malých krajů bylo usnesením vlády vytvořeno 8 jednotek NUTS 2 jako budoucích základních příjemců podpory Evropské unie. Jde vlastně o jakési eurokraje, jež většinou vznikly ze dvou krajů. Čtvrtý článek napsal **Petr Daněk: Kraje a jejich sociální, ekonomická a demografická charakteristika: pohled očima politického geografa**. Tento text je vedle Šimíčkova článku dalším rozsáhlým textem výstižně popisující krajské volby r. 2001 z pohledu sídlení struktury, vzdělanosti, náboženské orientace, národnostního složení jiné než české, moravské a slezské národnosti, i dalších demografických jevů, včetně sociálně problémových (potratovost, kriminalita).

Druhý blok s názvem **Výsledky krajských voleb 2000 očima politologů a sociologů** uvádí **Jan Spousta: Volební kampaň a její účinek**. Zde se autor snaží popsat volební kampaň částečně z pohledu tržní reklamy na výrobek, přičemž si všímá specifiky této kampaně jako první kampaně do nově zřízeného územního samosprávného celku. Všímá si účinku volební kampaně z pohledu následné velmi nízké volební účasti. Spousta rovněž srovnává prvky kampaně s kampaní do Poslanecké sněmovny 1998, kdy na s. 65 označuje volební mobilizaci ODS z r. 1998 za dryáčnický geniální, což má negativní hodnotící nádech. Přitom však volební výsledek ODS 1998 a tedy i volební kampaň můžeme z pohledu vnitrostranického rozkolu ke konci r. 1997 a při značné nepřízni médií hodnotit

* JUDr. Zdeněk Koudelka, Ph.D., Katedra ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

za velký úspěch. Další článek dvojice autorů **Petra Sokola a Ladislava Mrklase: Úvod do volební geografie krajů v ČR, Prostorová diferenciacie volebních výsledků** podrobně hodnotí volební účast i volební výsledky z podle jednotlivých stran a po jednotlivých krajích i některých vybraných okresech. Přínosná je skutečnost, že autoři si všimají i některých stran, které se do zastupitelstev krajů nedostaly přes 5% uzavírací klauzuli. Autoři si správně všimají skutečnosti, že krajské volby byly ovlivněny výběrem voličů podle komunálních autorit. Řada kandidátů především v regionálních stranách tzv. nezávislých byla zároveň významnými komunálními politiky a ve svých obcích či okresech získali značné množství hlasů. Na tento článek přímo navazuje **Klára Plecítá-Vlachová: Voličské profily relevantních stran na příkladu města Klatovy**, která se zabývá volebními výsledky v Klatovech z pohledu řady sociálních charakteristik místního obyvatelstva.

Třetí blok Politická scéna po krajských volbách 2000 je uveden textem **Miroslava Nováka: Změnily první krajské volby českou politickou scénu?** Miroslav Novák si všimá skutečnosti, že pro interpretaci výsledků voleb je nutné vzít na zřetel spojení voleb krajských s částečnými volbami do Senátu. Zatímco v senátních volbách byla nejuspěšnější Čtyřkoalice (získala 17 mandátů z 27), která byla schématicky označována za vítěze podzimních voleb obecně, tak vítězem voleb do krajů byla ODS, jež zvítězila v sedmi krajích z 13 (v městě Praze se volby nekonaly). Novák tak relativizuje žurnalistické tvrzení, že voliči odmítli strany opoziční smlouvy. Přitom zdůrazňuje, že pozicím Čtyřkoalice v senátních volbách přál dvoukolový většinový volební systém. Rovněž Čtyřkoalici nevidí jako jednotné uskupení, ale poukazuje na fakt, že nejvíce hlasů získala v tradičních baštách lidovců (Morava). Lidovci se tak v krajských volbách staly tahounem Čtyřkoalice. Postavením současné pravice u nás se zabývají ve svém příspěvku **Michal Kubát: ODS a Čtyřkoalice – dualita na pravici?**, jenž posuzuje Čtyřkoalici jako nesourodý subjekt, kdy pro budoucí pravici u nás je mnohem sourodější spolupráce občanské pravice navzájem ODS, US a ODA s volnějším vztahem ke křesťanskocentristické KDU–ČSL. Stejnému tématu se věnuje i **Petr Kolář: Čtyřkoalice – nový fenomén na české politické scéně**, který na pozadí podrobnějšího rozboru z pohledu politologické teorie koalic rovněž poukazuje na nutnost delšího času a především společného formování pozitivního programu pro bližší zhodnocení trvalosti Čtyřkoalice v našem politickém systému. Levicové sociální demokracii po krajských volbách se věnuje ve svém

článku **Pavel Pšeja: ČSSD po krajských volbách**. Pšeja poukazuje na skutečnost, že i když ČSSD, která za své vlády dala vzniknout krajskému zřízení, byla v krajských volbách neúspěšná, tak ji to jako vládní stranu neoslabilo a její volební zisk při velmi slabé účasti může zaručovat i velmi dobré výsledky při voliči mnohem lépe navštívených volbách do Poslanecké sněmovny. **Miroslav Mareš: Posílení pozice KSČM a jeho důsledky** se věnuje zřetelnému úspěchu této strany, byť v krajských volbách byla nízká volební účast a KSČM tak měla relativní výhodu pevného voličského jádra. Poukazuje na pevnou zakotvenost KSČM v komunální politice a nově i na úrovni krajské, což je předpokladem trvalého zastoupení v celostátním Parlamentu. **Petr Sokol a Ladislav Mrklas: Ustanovování krajských rad z pohledu teorie koalic a praxe** se ve svém druhém společném příspěvku věnují podrobně vzniku a složení krajských rad v jednotlivých krajích i vývoji koaličních jednání. V žádném kraji totiž neexistuje jednobarevná rada. Zde jen je nesprávně na s. 146 použito v popisu Prahy, která jako město podléhá režimu voleb komunálních, byť má působnost nejen obce, ale i vyššího samosprávného celku, termínu „Pražský kraj“. To je nesprávný údaj, žádný Pražský kraj neexistuje, město Praha byla, je a zůstává městem, i když má nově postavení základního (obce) i vyššího celku územní samosprávy.

Jako doplňky jsou v sborníku zahrnuty příspěvky **Barbory Osvaldové: Česká žurnalistika po listopadových volbách 2000 – několik poznámek k žurnalistické etice** a **Víta Hlouška: Evropa států, Evropa regionů**. Hloušek se věnuje dvěma různými koncepcím další integrace Evropské unie, které alternativně, byť jde možná o zdánlivou alternaci, staví svůj základ na národním státu nebo silném regionu. Z tohoto pohledu Hloušek vznáší určité výtky proti vzniku většího počtu malých a tedy i slabých krajů, i když se nevyslovuje pro žádné konkrétní jiné řešení. Tuto otázku je však nutné považovat za prioritní, tedy zda naše kraje mohou splnit požadavky silného evropského regionu jako pilíře Evropské unie. Z tohoto pohledu dodáváme, že silným evropským regionem by mělo být území obývané řádově několika miliony obyvatel, kteří k němu mají i emotivní vazbu. Z pohledu České republiky toto nové kraje nesplňují a ideálním by bylo zemské zřízení. Sborník doplňují tabulky s podrobnými výsledky krajských voleb a se složením krajských rad, včetně údajů o tom, zda člen rady je uvolněný či nikoliv. Sborník obnáší velmi přínosné texty a údaje ke krajským volbám a lze jej použít i jako pramenné dílo pro další zpracování krajské politiky.